

Roman SOKULSKI
Zespół Szkół Gastronomiczno-Spożywczych
Olsztyn

O POTRZEBIE OBIEGU INFORMACJI W PROCESIE TWORZENIA EGZAMINU DONIOSŁEGO NA PRZYKŁADZIE EGZAMINU MATURALNEGO Z JĘZYKA POLSKIEGO

Do napisania tego tekstu skłoniły mnie dwie wskazówki Bolesława Niemierki, dotyczące ustalania trafności pomiaru wyników kształcenia¹:

„4. Pomiar nie jest trafny, gdy uczniowie nie wiedzą, co jest mierzone lub nie aprobują tego.

5. Pomiar nie jest trafny, gdy nauczyciele nie wiedzą, co jest mierzone lub nie aprobują tego”.

Zabieganie o spełnienie pierwszego postulatu powinno należeć do obowiązków nauczycieli, którzy odpowiadają za przygotowanie swoich uczniów do egzaminów doniosłych, w tym przypadku egzaminu maturalnego z języka polskiego. Całkowicie zgadzam się tu z amerykańskim znawcą teorii egzaminu, A. J. Nitko, który podkreśla, iż: „Z nakazu moralnego nauczyciele muszą orientować się w nauczaniu na maksymalizację szans uczniów na doniosłych egzaminach”². Nie chcę tu rozwijać tego wątku, ale uważam, że powinni oni szkolić się i zabiegać o doskonalenie, a nawet przekonywać uczniów o zasadności takiej formy sprawdzania (a na pewno wskazywać plusy i minusy).

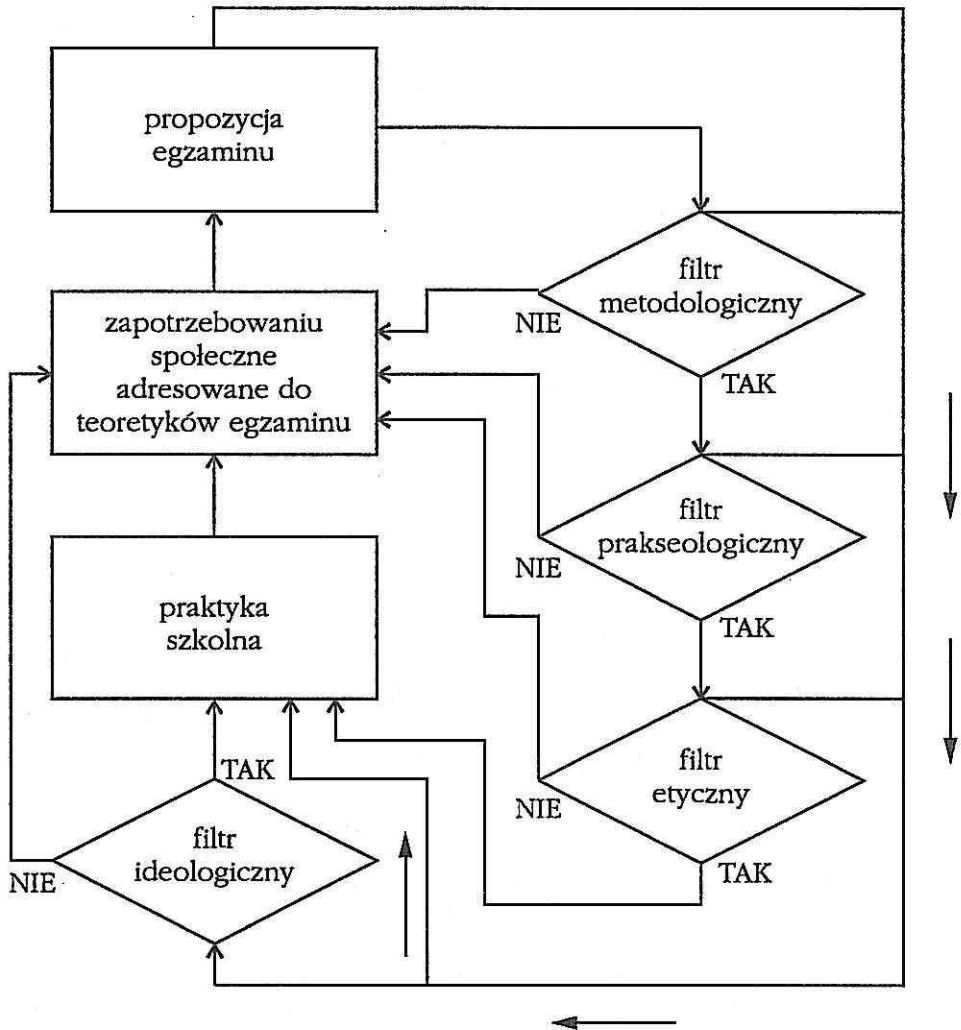
Aby mogli jednak to zrobić i wykonywać rzetelnie swoją pracę, powinni zostać przeszkoleni i przekonani przez specjalistów okręgowych komisji egzaminacyjnych. Powyższe spostrzeżenie wynika z drugiego postulatu i przez to odpowiedzialność za pierwsze i drugie zalecenie spoczywa na organizatorze zewnętrznego systemu oceniania.

Jak powinno to przebiegać? Egzamin maturalny z języka polskiego nie powstał od podstaw (co wydają się sugerować oficjalne wystąpienia najwyższych urzędników CKE) i nie stworzono by go bez wcześniejszych doświadczeń. Wywodzi się on bezpośrednio z doświadczeń programu „Nowa Matura”. Pewne koncepcje tego egzaminu rozwinięto, a pewne odrzucono. Nie ma tu miejsca na podsumowywanie osiągnięć tego programu, choć jest on na pewno tego wart, i to nie tylko ze względu na wartości archiwalno-historyczne.

Program ten wykształcił coś na wzór obiegu informacji, którego ideę chciałbym przedstawić na przykładzie schematu obiegu informacji między sferą praktyki społecznej i sferą praktyki badawczej J. Brzezińskiego.

¹ B. Niemierko, *Pomiar wyników kształcenia*, Warszawa 1999, s. 180.

² A. J. Nitko, *Model egzaminów państwowych opartych na programie nauczania, sprawdzających i różnicujących, przeznaczonych do dyplomowania i selekcji uczniów*, [w:] B. Niemierko, E. Kowalik (red.), *Perspektywy diagnostyki edukacyjnej*, Gdańsk 1998, s. 90-91.

Obieg informacji między sferą praktyki szkolnej i sferą teorii egzaminacyjnej
(za: J. Brzeziński *Metodologia badań psychologicznych*, s. 61)

FILTR METODOLOGICZNY:

- 1) poprawność ogólnodydaktyczna,
- 2) poprawność w zakresie dydaktyki szczegółowej języka polskiego,
- 3) zgodność z metodyką nauczania języka polskiego,
- 4) zgodność z obowiązującymi wymaganiami w nauczaniu języka polskiego.

FILTR PRAKSEOLOGICZNY za T. Kotarbińskim — problemy przykładowe:

- 1) celowość egzaminu,
- 2) racjonalność egzaminu,
- 3) sprawność egzaminu,
- 4) giętkość egzaminu,
- 5) operatywność egzaminu,
- 6) szczegółowość egzaminu,
- 7) długodystansowość egzaminu,
- 8) wykonalność egzaminu.

FILTR ETYCZNY — kryteria przykładowe, zgodne z zasadą: „Po pierwsze nie szkodzić”:

- 1) sprawiedliwa ocena ucznia przez nauczyciela,
- 2) wspieranie ucznia w rozwoju intelektualnym i emocjonalnym,
- 3) inspirowanie i wytwarzanie w uczniach kreatywności.

Przedstawiony powyżej filtr metodologiczny reprezentuje opinię środowiska naukowego, która w przypadku języka polskiego tworzą dydaktycy i metodycy języka polskiego. Liczne głosy protestów i krytyki z tego środowiska świadczyć mogą o potrzebie ściślejszej współpracy, choćby takiej jak konferencja naukowa „Program «Nowej Matury» a egzamin wstępny na studia humanistyczne. Koncepcje teoretyczne a praktyka”, która odbyła się w Gdańsku 12–13 lutego 1999 r. i poświęcona była dyskusji nad wypracowaniem akceptowanej przez środowiska akademickie formy egzaminu maturalnego z języka polskiego. Nie sądzę, żeby porozumienie Ministra Edukacji Narodowej z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich mogło zastąpić dyskusje kształtujące egzaminy doniosłe w ramach dydaktyk przedmiotowych z udziałem środowisk akademickich. Zarzucenie tak potrzebnej współpracy (mam na myśli sytuację w Gdańsku) może spowodować bierny opór i niechęć przekształcającą się z upływem czasu w całkowitą negację i krytykę wszelkich zmian.

Filtr prakseologiczny usytuowany jest w tradycji „dobrej roboty” prof. Tadeusza Kotarbińskiego i opisuje sferę organizacyjną systemu egzaminów zewnętrznych. Można nawet powiedzieć, że dziś sprawy organizacyjne przesłoniły prace koncepcyjne i metodologiczne. Wydaje się, że po metodologicznych próbach programu „Nowa Matura” należało przejść od fazy eksperymentu do konkretnych praktycznych działań. Od fazy pracy społecznej do zorganizowanej etatowej, urzędniczej pracy i wypracowywania konkretnych rozwiązań organizacyjno-logistycznych.

Każde praktyczne działanie powinno dostosować się do standardów prakseologicznych, a szczególnie takie, którego efekt (ocena na egzaminie doniosłym) decyduje o przyszłym życiu wielu młodych ludzi. Brak próbnej matury według nowych zasad, w pełnym tego słowa znaczeniu, czyli obejmującej wszystkie przedmioty i wszystkich uczniów, oznacza na pewno problemy, których skali i skutków nie jesteśmy nawet w stanie dziś przewidzieć.

Jak bardzo potrzebna jest akceptacja uczniów dla działań w obszarze egzaminu doniosłego, między innymi matury z języka polskiego, świadczyć mogą protesty młodzieży z województwa dolnośląskiego. Stanowi to jedynie wierzchołek „góry lodowej” lęków, obaw i niepewności, a sam mechanizm szkoleń nauczycieli i pośpiesznie przeprowadzona

przez CKE akcja reklamowa dowodzi olbrzymiej potrzeby demokratyzacji prac nad kształtowaniem przyszłej matury, jak również innych egzaminów doniosłych.

Zastosowana przeze mnie do opisu obiegu informacji teoria filtrów Brzezińskiego ukazuje, jak bardzo potrzebna jest dyskusja społeczna, oczywiście nie tylko w ramach dydaktyki ogólnej, ale być może przede wszystkim w odniesieniu do zagadnień związanych z filtrem etycznym. Wydaje się, iż obecnie dominuje droga weryfikacji oparta na zastosowaniu jedynie filtra ideologicznego. Można odnieść wrażenie, że w rozważaniach nad zasadnością obecnego egzaminu maturalnego pominięto filtr etyczny. Wprowadzono nowy egzamin, nowe formy oceniania, ale pozostała stara szkoła i stare metody nauczania. Nie można też wszystkiego tłumaczyć pojawieniem się *Podstawy programowej* i obowiązkiem dokształcania się nauczycieli. Jeszcze raz przyjdzie nam, nauczycielom, a może bardziej uczniom, odczuć prawdę, że okresy przejściowe są dobre dla instytucji, ale nie dla ludzi. Uczniów nie można podzielić na tych, którzy uczą się w okresie przejściowym, i tych, którzy uczęszczają do nowego typu szkoły, gdyż jest to nieetyczne.

Wydaje się, iż podstawowe dla S. Messica pytanie: „Jak mogę udowodnić, że...”³ zostało odrzucone przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Towarzyszy też temu przekonanie, że nie należy niczego udowadniać, bo obrana droga jest jedynie słuszna i zasadna. Pojawia się przy tym pytanie, kto będzie prowadził ewaluację zewnętrzną prac Komisji Egzaminacyjnych. Nie może przecież tego dokonywać Wydział Badań, Analiz i Ewaluacji, bo będzie to autoewaluacja. Potrzeba zewnętrznej ewaluacji formatywnej⁴ (dostarczającej informacji potrzebnych do korygowania programu, jego modyfikowania i sterowania nim) wynika z założenia, iż zawsze należy szukać najlepszych i najbardziej społecznie użytecznych rozwiązań.

Czy oznacza to, że powinniśmy zrezygnować z koncepcji nowej matury z języka polskiego? Nie sądzę, zbyt wiele przemawia za tym, że zmiana formuły dotychczasowej matury jest potrzebna. Niedopuszczalne jest jednak według mnie, aby informacje o maturze docierały do szkół poprzez „Gazetę Wyborczą”. Jest to dobre dla reklamy i promocji, ale świadczy jednocześnie o braku sprawnego obiegu informacji.

³ B. Niemierko, op. cit., s. 178.

⁴ C. Robson: *Projektowanie ewaluacji*, [w:] L. Korporowicz (red.), *Ewaluacja w edukacji*, Warszawa 1997, s. 154.